

**ТЕОКРАТІЯ** (грец. *θεοκρατία*, від *θεός* — Бог і *κράτος* — сила, влада) — боговладдя. Існує у двох осн. формах: як ідея і як соціальна реальність. Теократ. ідея є політиз. віровченням, заснованим на тому, що царства Божого, істинного правопорядку, можна досягти ли-

ше завдяки гол. ролі *церкви* і верх. священнослужителів у держ. житті. В Т. керівними засадами є не індивід. воля окр. людей, а найвищий, божеств. першопочаток, або воля провидіння, яка через церк. ієрархів проникає у всі сфери держ. життя, підпорядковує їх собі й веде д-ву шляхом, найкращим з усіх можливих, тому що його означив сам Бог. Зазвичай теократ. ідеї розвивалися у межах віровчень, у багатьох з яких домінували уявлення про найвище, ідеальне (райське) сусп-во, в якому люди живуть під безпосеред. божеств. керівництвом у повній гармонії з Божою волею. Тут панує добро, справедливість, немає жодних люд. вад. Рай вбачали в подіях минулого або, навпаки, у віддаленій перспективі майбутнього людства, де він набуває образу «царства Божого», «золотого віку», «царства сина людського», яке є кінцевою метою історії.

Теократ. ідея здатна об'єднати людей вірою у найвищу справедливість, усвідомленням і глибинним відчуттям причетності до найвищих, надособистісних першопочатків буття. Ця ідея надихає індивідів на служіння найвищій правді, що виходить від Бога. Однак людина як породження двох світів — метафізичного і фізичного — поєднує у собі такі риси, які перешкоджають повному втіленню теократ. ідеї на практиці. Інстинкти, афекти, бажання збивають її з істинного шляху, підштовхують до безодні гріхів. Це змушує д-ву посилювати вплив на індивіда. Т. не може існувати без реліг.-нормат. регулювання. Реліг. відносини влади виникають лише тоді, коли є реліг. норми, що встановлюють моделі належного і забороняють зразки гріховної поведінки.

Залежно від форми вираження Божої волі Т. може бути безпосередньою, за якої божеств. установлення не зафіксовані в писем. джерелах, а їх виражають представники (посланці) Бога усно, і представницькою, для якої є характерним вираження норм божеств. закону в писаннях, священних книгах тощо. Т. як соціальна реалія — це форма держ. правління, за якої владу зосереджено у духівництва або глави церкви. В такому розумінні поняття «теократія» уперше було вжито давньоєвр. істориком Й. Флавієм (37–95) стосовно держ. устрою Іудеї, де з 5 по 1 ст. до н. е. влада належала жерцям на чолі з першосвященником. Теократ. організація відносин влади передбачає наявність інститутів управління і контролю, які з допомогою норматив. засобів забезпечують життєдіяльність колективів людей, охороняють порядок, вирішують конфлікти і спори. Однією із найістотніших властивостей теократ. спільноти, яка відрізняє

її від ін. реліг. об'єднань та їхніх союзів, є можливість легітимного примусу підвлад. індивідів. Т. — це реліг. влада, заснована на силі, внаслідок чого її невід'єм. атрибутом є право на самот. юрисдикцію, яку здійснюють реліг. лідери або авторитети.

Т., як і *демократія*, *аристократія* тощо, є формою правління. Відома у кількох варіантах. Це може бути і д-ва, де влада *монарха* розглядається як реальне, земне втілення волі Бога (богів). Такими були д-ви Давнього Сходу. В ін. випадках виразниками Божої волі виступали жерці, церк. ієрархи. Монарх вважав своїм обов'язком виконувати їхні приписи (напр., у давньому Іудейському царстві).

Т. можна класифікувати за реліг. підставами. Залежно від особливостей пануючої релігії їх поділяють на: монотеїстичні (Арабський халіфат, Ватикан, Іран) і політеїстичні (д-ви і племінні союзи доколумбової Америки, теокр. д-ви Давнього Сходу та ін.), етнічні (давньоегипетська Т., іудейська, Т. інків, майя) і транснаціональні — християнська, мусульманська, буддійська та ін.

Реально існуючі (або такі, що існували) Т. у своїх осн. рисах дуже відрізняються від ідеалу теократ. прагнень — царства Божого. В Т., як свідчить істор. досвід, нерідко здійснювались украй жорсткі форми панування і покор. *Лит.*: Сальгін Е. Н. Теократ. гос-во. М., 1999; Бачинин В. А. Морально-прав. філософія. Х., 2000.

В. І. Тимошенко.